

سند تحول در عمل

گفت‌وگو با دکتر محمود امانی

دبیرکل شورای عالی آموزش و پرورش

گفت‌وگو از: دکتر عظیم محبی

لطفاً شورای عالی آموزش و پرورش را معرفی فرمایید.

شورای عالی آموزش و پرورش نهادی است که تاریخی طولانی در این کشور دارد. هنگامی که در کشورهای جهان موضوع دموکراسی و قانون‌گذاری مطرح شد، کم‌کم عقلای قوم در همه کشورهای به این نتیجه رسیدند که آموزش بچه‌ها و مدرسه‌ها، به‌ویژه مدرسه‌های جدیدی که در حال شکل‌گیری هستند، قانون و مقررات می‌خواهد و نظامی برای اداره آن باید وجود داشته باشد. این قوانین، مقررات، نظام‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌ها، و تمام این قبیل سندها از جنس کارهای عمومی کشور نیستند که تدوین آن‌ها را بتوان به مجالس قانون‌گذاری سپرد. لذا آمدند جای ویژه‌ای تشکیل دادند و نام آن را گذاشتند شورای عالی آموزش و پرورش.

شورای عالی آموزش و پرورش مسئولیت سیاست‌گذاری و نظارت بر اجرای سند تحول را در آموزش و پرورش بر عهده دارد. به دلیل اهمیت این موضوع، سردبیر مجله با دکتر محمود امانی گفت‌وگویی انجام داده است که با هم پی می‌گیریم.

برای مشاهده شرح کامل گفت‌وگو تصویر را اسکن کنید.

ارزیابی خود را نسبت به اجرای سند تحول توسط شورای عالی آموزش و پرورش بیان فرمایید.

❑ خیلی سؤال خوبی است. ممنونم از طرح آن. من می‌خواهم به سه نکته اشاره کنم:

نکته اول اینکه مخاطب اجرای سند تحول بنیادین، خود شورای عالی آموزش و پرورش نیست. چون اصلاً این شورا مجری نیست، بلکه مخاطب اجرا تمام بدنه اجرایی کشور است؛ چه در بخش دولتی و چه در بخش غیردولتی و در نهادهای عمومی. همه مخاطب اجرایی سند تحول بنیادین هستند. ما ابتدا باید در اذهان مسئولان و مردم این تصور را که مخاطب سند تحول بنیادین مثلاً وزارت آموزش و پرورش است، عوض کنیم. تمام نهادهای کشور، هر نهادی که به نحوی نسبتی با آموزش مردم دارد، پس با سند هم نسبت دارد و باید در باب اجرای سند برای خود نقش و جایگاهی قائل باشد.

نکته دوم این است که این به‌خط‌کردن و ایجاد انسجام بین این اجزای متفاوت که باید کنشگران اجرای سند باشند، بخشی مدیریتی می‌طلبد. مدیریت این کار را قانون‌گذار بر عهده وزارت آموزش و پرورش گذاشته است. یعنی اجرای سند به معنای نه اینکه همه بخش‌های آن را تصدی کند، بلکه مدیریت کند که چه دستگاه‌هایی، از جمله خود دستگاه وزارت آموزش و پرورش، باید چه نوع کاری انجام بدهند. این کار بر عهده وزارت آموزش و پرورش گذاشته شده است.

نکته سوم اینکه برای نظارت بر فرایند این اجرا ناظرانی تعیین شده‌اند. این نظارت در دو سطح انجام می‌شود: یک سطح، سطح شورای عالی آموزش و پرورش است که نظارت می‌کند و گزارش‌های سالانه می‌گیرد و سطح دوم شورای عالی انقلاب فرهنگی است که به عنوان مرجعی که این سند را تصویب کرده است، گزارش شورای عالی آموزش و پرورش را دریافت می‌کند. طبیعی است اگر نکته‌ای داشته باشند باید روی آن گزارش واکنش‌هایی نشان بدهند.

پس ما باید مفهوم اجرا را به این شکل و قدری از بالا نگاه کنیم. چون درک و فهم سند خودش موضوعی است بسیار مهم. اینکه سند یک مبانی نظری دارد که فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی را بیان می‌کند، موضوع مهمی است. از این نظر و به منظور ایجاد فهم این موضوع و کمک به کنشگران این عرصه برای اینکه نقش خود را به‌خوبی ایفا کنند، شورای عالی نقش‌های دیگری نیز برای خودش تعریف کرده است. از جمله در سال‌های اخیر، دبیرخانه شورای عالی به کمک معاونت‌های وزارت آموزش و پرورش، مثلاً برنامه‌های زیرنظام‌ها را تنظیم کرده است. اکنون ما شش زیرنظام به نام‌های برنامه

الپته این اسم، اسم امروزی آن است؛ مانند اینکه در قدیم مثلاً به دادگستری می‌گفتند عدلیه. اگر برگردید به گذشته، می‌بینید که اینجا هم «انجمن معارف» یا «شورای معارف» و نام‌هایی از این جنس داشته است که حیطة عمل آن هم زمانی به کل جریان آموزش معطوف بوده است. اما به‌تدریج و با گذشت زمان، بخش‌های مربوط به آموزش عالی و بخش‌هایی که به فرهنگ کشور متعلق بودند، از آن جدا شدند. آنچه امروز باقی‌مانده، از همان ریشه‌های کهن قدیم و اصیل، شورای عالی آموزش و پرورش است.

خیلی جالب است که در کشور ما شکل اولیه این شورا در حدود ۱۰ سال قبل از مشروطه و مجلس شورای ملی به وجود آمده است و برمی‌گردد به سال ۱۲۷۵ هجری شمسی. مشروطه در سال ۱۲۸۴ می‌آید؛ یعنی حدود ۱۰-۹ سال بعد از آن تازه مشروطه به وجود می‌آید. در آن موقع، مدرسه‌ها فعال بودند و مدرسه‌های جدید را افراد متفاوت اداره می‌کردند. آن زمان گروهی از همین‌ها دور هم جمع شدند تا با هم نوعی هماهنگی و انسجام به کارها بدهند. نخست‌وزیر فرهنگ‌دوست آن موقع، مرحوم امین‌الدوله که خیلی جاها نامش به عنوان فردی تأثیرگذار و مثبت مطرح است، به این گروه جایگاهی داد و آن را به رسمیت شناخت. این‌گونه بود که انجمن معارف شکل گرفت. بعدها با تشکیل مجلس شورای ملی این کار به شکل‌های متفاوت ادامه پیدا کرد و در نهایت روز ۱۸ اسفندماه سال ۱۳۰۰ برای اولین بار شورای عالی آموزش و پرورش به صورت رسمی تأسیس شد. ما امسال در نود و نهمین سال تأسیس آن هستیم و برای سال آینده هم برنامه مفصلی خواهیم داشت که این شورا را معرفی کنیم.

بر اساس آخرین مصوبه مربوط به شورای عالی آموزش و پرورش، رئیس این شورا رئیس جمهور محترم و رئیس جلسه‌ها وزیر محترم آموزش و پرورش است. افرادی از نهادهای متفاوت در این شورا عضو هستند. از وزارتخانه‌های مرتبط، تخصص‌هایی به‌عنوان افراد حقوقی و حقیقی در این شورا حضور می‌یابند. در واقع یکی از شوراهایی است که در طول تاریخ خودش، همیشه کار کارشناسی و عمیق، جزئی از شاکله‌اش بوده است. چندان دستخوش جوه‌های گذرا و مسائل خیلی سطحی سیاسی یا اجتماعی و فرهنگی نمی‌شود و بیشتر می‌کوشد سه کار را در وزارت آموزش و پرورش و در باب آموزش کشور انجام دهد: اول، سیاست‌گذاری‌ها، دوم، تدوین آیین‌نامه‌ها، اساسنامه‌ها، قوانین و مقررات، و سوم، نظارت. این سه کار، کارهای اصلی این شورا هستند.

درسی، منابع فیزیکی، تربیت معلم و منابع انسانی، پژوهش و ارزشیابی، منابع مالی و امکانات مورد نیاز، و مدیریت داریم که در واقع کل برنامه‌های آن‌ها را دبیرخانه شورای عالی تنظیم کرده است.

فرایند نظارت و ارزیابی بر اجرای سند تحول را بیان فرمایید.

در گزارش سال قبل دبیر کل محترم وقت شورای عالی آموزش و پرورش که به تاریخ ۱۳۹۸/۱۰/۱۸ به شورای عالی انقلاب فرهنگی ارسال شده، گزارش شده است که در هر یک از این زیرنظام‌ها چه اقداماتی شده است. در واقع منشأ این گزارش از خود وزارتخانه و از بخش‌های متفاوت شروع می‌شود.

اینکه آیا شورای عالی رأساً وارد اندازه‌گیری این‌ها می‌شود یا خیر؟ خیر. تاکنون شورای عالی رأساً در این موضوع ورود پیدا نکرده است. الان داده‌های خودش را در فراخوان‌هایی که ذیل این‌ها می‌دهد، از بدنه وزارتخانه می‌گیرد. بعد روی این‌ها جمع‌بندی و تحلیل انجام می‌دهد و این می‌شود گزارش سالانه. اگر بخواهم در یک جمله گزارش سالانه را توضیح بدهم، باید بگویم امری است که خودش در حال توسعه و تولید است. یعنی اگر شما بیاید نسخه سه سال اخیر را که موجود است، ببینید، درمی‌یابید خود این گزارش دچار تغییرات جدی شده است. من اخیراً باید گزارش سال ۱۳۹۹ را برای شورای عالی انقلاب فرهنگی بفرستم. به این منظور، ابتدا مکاتباتی با دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی انجام دادم و از ایشان دو مورد را خواستم: یکی بازخورد روی گزارش قبلی ما که در تاریخ ۱۳۹۸/۱۰/۱۸ به دستشان رسیده است. ما تاکنون بازخوردی دریافت نکرده‌ایم. اگر در شکل، یعنی در فرمت و در باب محتوا، نکته‌ای وجود دارد، به ما بازخورد بدهند تا در گزارش امسال رعایت شود. دوم، اگر شاخص‌هایی راهبردی وجود دارند که در سنجش سند مهم تلقی می‌شوند، باید مطرح شوند. این موضوع به نوعی مؤید آن است که خود این گزارش باید آرام‌آرام و سالانه ارتقا یابد. خود ما در دبیرخانه شورای عالی باید به دنبال این شاخص‌ها باشیم.

این شاخص‌ها در سه زمینه تولید شده‌اند: یکی از این زمینه‌ها «شاخص‌های مدرسه مطلوب» سند است که هم به کسانی

کمک می‌کنند که اداره مدرسه را برعهده دارند تا مدرسه مطلوب سند را ایجاد کنند و هم به کسانی که می‌خواهند با این شاخص‌ها سنجش انجام دهند. زمینه دوم، شاخص‌های مربوط به کل نظام آموزشی کشورند. شما می‌دانید که در مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش شاخص‌ها از قبل بودند؛ تعدادی شاخص‌های کمی و تعدادی شاخص‌های کیفی. آن شاخص‌ها همچنان موضوعیت دارند و آن مصوبه همچنان رسمی است. زمینه سوم را هم نیازمندیم که در واقع طرح‌هایی هستند که امروز وزارتخانه تحت عنوان بسته‌های تحولی به‌عنوان «پیشران‌های اجرای سند» مطرح می‌کند. فرض بر این است که پیشران‌های مذکور می‌خواهند اجرای سند را تسهیل کنند. ببینید شما نمی‌توانید کل پارچه‌ای را که روی میز است بگیرید و بالا بکشید. باید ۱۰ نقطه از آن را انتخاب کنید، قلاب بیندازید و بالا بکشید. در این صورت کل پارچه به یک نسبت بالا می‌آید. برنامه‌های تحولی از جنس پیشران‌ها هستند که واقعیت اجرای سند را می‌سنجند.

موضوعی که در این سال‌ها بسیار مطرح می‌شود این است که با اجرای سند، به‌طور طبیعی باید خیلی از مصوبات قبلی بازنگری و یک سلسله از آیین‌نامه‌ها سریع‌تر ارسال می‌شدند. لطفاً در این زمینه توضیح دهید.

خیلی ممنونم. در باب مصوبات، مقررات، آیین‌نامه‌ها و چیزهایی که باید نوشته شوند، علت این تأخیر زیاد، نوع کارهاست. این نوع کارها از جنس خلق ایده هستند و خلق ایده‌های جدید زمان می‌برد. آیین‌نامه اجرایی مدرسه‌ها آیین‌نامه‌ای قدیمی نبود، بلکه وقتی قرار شد با گزاره‌های سند انطباق داده شود، باید جاهایی مثلاً برای مفهوم «مشارکت و اختیارات مدرسه» و این قبیل موارد ایده خلق می‌کرد و به همین دلیل هم طول کشیده و دائم رفته و آمده است. ارزشیابی از این هم دشوارتر است. چون ارزشیابی باید معتبر و در خدمت یادگیری باشد و به یادگیری ضرر نزند. ارزشیابی تیغ دو لبه است. به قول کارل برگ: «ارزشیابی دوست یا دشمن؟» لذا خلق ایده‌هایی که سازندگی آن‌ها بیشتر از کاهندگی‌شان باشد و فزاینده‌گی داشته باشند، خیلی اهمیت دارد. به همین خاطر است که این کارها طول کشیده‌اند و طول خواهند کشید. البته در همین مدت توانسته‌ایم آیین‌نامه‌های متعدد از جمله آیین‌نامه اجرایی مدرسه را در شورا مصوب و برای مدارس ارسال کنیم.